

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Гончарика Романа Петровича
«Архітектурно-просторові зміни Івано-Франківська в радянський період»,
подану на здобуття наукового ступеню доктора філософії
за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування

Актуальність теми дисертації зумовлена необхідністю комплексного переосмислення архітектурно-просторового розвитку українських міст у контексті радянської урбаністичної спадщини. У сучасних умовах реформування містобудівної політики, пошуку сталих моделей розвитку та збереження історико-культурної ідентичності особливої важливості набуває критичний аналіз перетворень, що відбувалися в радянський період, зокрема в малих та середніх містах з виразним історичним ядром, таких як Івано-Франківськ.

Місто Івано-Франківськ, як приклад поліцентричного розвитку, зазнало суттєвих змін у структурі, функціонуванні та візуальному образі під впливом радянських містобудівних практик, що базувалися на централізованому плануванні, типізації житлової забудови та ідеологізованому підході до формування публічного простору. Ці трансформації залишили глибокий відбиток на морфології міського середовища, зумовили виникнення просторових конфліктів, втрату значної частини історичної забудови та появу соціальних диспропорцій.

Водночас у вітчизняній науковій літературі бракує системних досліджень, які б охоплювали одночасно архітектурні, соціальні, екологічні та культурні аспекти радянських трансформацій в середовищі конкретного українського міста, із залученням сучасних методів аналізу, таких як геоінформаційне моделювання, соціологічне опитування та екологічний аудит. Недостатньо опрацьованими залишаються також питання методології ідентифікації та класифікації просторових конфліктів як наслідку радянських планувальних рішень.

Таким чином, дослідження архітектурно-просторових змін Івано-Франківська в радянський період є актуальним з огляду на потребу в глибокому аналізі спадщини цього періоду, необхідність формування практичних рекомендацій щодо ревіталізації міського середовища та збереження його історико-культурної ідентичності. Тематика дисертації відповідає сучасним викликам архітектурної науки, орієнтованої на пошук балансів між розвитком, збереженням і трансформацією урбаністичного простору. Актуальність теми належно обґрунтована у вступі дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Дисертаційна робота Гончарика Р.П. виконана в межах науково-дослідних програм, планів та

тематичних напрямів, що реалізуються на кафедрі архітектури та будівництва Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила», й відповідає, зокрема темі «Сучасні проблеми та перспективи розвитку архітектури, містобудування та дизайну» (номер державної реєстрації: 0120U105634). Робота узгоджується також зі стратегічними завданнями загальнонаціональних програм розвитку міст України, зокрема відповідає напрямам «Стратегії сталого розвитку міст України до 2030 року», «Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки», «Стратегії розвитку міста Івано-Франківська до 2030 року».

Наукова новизна результатів дослідження полягає в комплексному аналізі архітектурно-просторових трансформацій міста Івано-Франківська в радянський період (1944–1991 рр.), розробці нових теоретичних і методичних підходів до аналізу просторових конфліктів та запропонуванні практичних рекомендацій щодо збереження й удосконалення просторової структури міста. Найважливішими елементами наукової новизни є такі положення:

- здійснено комплексний морфологічний аналіз розвитку архітектурно-просторової структури міста Івано-Франківська за радянського періоду з виокремленням трьох основних етапів (повоєнної реконструкції, інтенсивного містобудування та періоду архітектурної кризи), що дало змогу виявити та систематизувати основні закономірності й типові ознаки розвитку середніх міст західноукраїнського регіону в умовах радянської урбаністики;
- запропоновано авторську методику класифікації просторових конфліктів, яка передбачає поетапний аналіз архітектурно-містобудівних, історико-культурних, соціальних та екологічних аспектів, з використанням сучасних GIS-технологій для їх візуалізації, що дозволило виокремити конфліктні території та розробити ефективні містобудівні рішення для їх гармонізації;
- уведено в науковий обіг значний масив архівних картографічних матеріалів, генеральних планів радянського періоду та сателітарних знімків, які дали змогу простежити просторову динаміку міста в досліджуваній період;
- сформовано методологічні засади ревіталізації типових житлових та громадських просторів радянського періоду з використанням принципів збереження історико-культурної спадщини.

Оцінка структури і змісту дисертації сформована на підставі ознайомлення з повним текстом наукового дослідження Гончарика Р.П. «Архітектурно-просторові зміни Івано-Франківська в радянський період», представленого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування.

Результати дослідження викладено на 251 сторінках, що включають 162

сторінки основного тексту, 17 сторінок списку використаних джерел та додатки на 54 сторінках, до складу яких увійшли всі рисунки на 47 сторінках.

Обрана автором структура роботи логічно обґрунтована та послідовна. Дисертація містить усі необхідні структурні компоненти, передбачені чинними вимогами: анотація, список публікацій, вступ, три тематичні розділи з висновками, загальні висновки, список використаних джерел, а також додатки. У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і наукову новизну дослідження, розкрито методологічну базу, теоретичне й практичне значення роботи, а також форми апробації результатів.

У першому розділі обґрунтовано концептуальні засади дослідження архітектурно-просторових змін. Особливо цінним є акцент на міждисциплінарних підходах до аналізу урбаністичних трансформацій, зокрема історико-культурному, морфологічному та соціальному аналізах. Автор демонструє високий рівень джерелознавчої критики, зокрема у роботі з архівними документами, історичними планами, фотоматеріалами та краєзнавчими публікаціями. Визначено понятійно-категоріальний апарат, що забезпечує системність аналітики. Методологічна база, заснована на поєднанні традиційних і цифрових інструментів (зокрема GIS), є актуальною й продуктивною для подальших містобудівних досліджень.

Другий розділ присвячений детальному аналізу житлової, промислової та громадської забудови радянського періоду. Висвітлено архітектурні, соціальні та екологічні аспекти трансформацій, які відбулися в Івано-Франківську у зв'язку з реалізацією політики масового індустріального та інфраструктурного будівництва. На основі аналізу архітектурних стилів, типових проєктів, мікрорайонної моделі та містобудівної політики зроблено висновки щодо їхнього впливу на втрату історичного середовища, зниження архітектурної якості, формування типізованого міського простору та виникнення просторових конфліктів.

Розглянуто основні типи об'єктів, зведених у цей період, включаючи житлові будинки, виробничі комплекси, освітні, адміністративні, торгові та культурні споруди, які стали структуро-творчими елементами нового урбаністичного середовища. Матеріал подано логічно та системно, із залученням планувальних документів, архівних матеріалів, картографії та супутникових даних, що підтверджує високий рівень аналітичної підготовки автора та комплексний характер дослідження.

У третьому розділі обґрунтовано методичні підходи до ревіталізації радянської архітектурної спадщини. Представлена авторська концепція переосмислення просторової структури міста в контексті сучасних викликів стала основою для пропозицій інтеграції застарілих житлових і промислових зон у міську тканину. Особливо цінною є апробація запропонованих підходів на прикладі ревіталізації території колишнього Фурнітурного заводу, що підтверджує

практичну спрямованість дослідження. Представлено сучасні архітектурні та екологічні стратегії – адаптивне повторне використання, контекстуальне проектування, енергоефективність, вертикальне озеленення – які відповідають актуальним підходам до сталого розвитку міського середовища. Автор також глибоко проаналізував економічні, правові та соціальні бар'єри впровадження подібних проєктів, що підкреслює комплексний характер дисертації.

Загалом, дисертаційна робота Гончарика Р.П. вирізняється актуальністю, теоретичною та практичною значущістю. Отримані результати мають потенціал до застосування в сучасному містобудівному плануванні, ревіталізаційних проєктах та в академічному середовищі як зразок критичного аналізу радянської архітектурної спадщини в умовах постсоціалістичного міського розвитку.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій.

Отримані результати та висновки наукового дослідження є обґрунтованими та підтверджуються результатами проведених досліджень. Структура дисертації корелюється з метою та завданнями, які дослідник визначив у своєму дисертаційному дослідженні, а виклад матеріалу дозволяє зрозуміти сутність архітектурно-просторових змін Івано-Франківська в радянський період.

Представлене до розгляду дослідження характеризується логічністю викладу матеріалу, комплексністю та структурованістю, усі підрозділи взаємопов'язані між собою. Автор опрацював чималу джерельну базу (188 найменувань). Думки, підходи, концепти авторів, які згадуються в дисертації, мають відповідні посилання. Теоретико-методологічна база роботи розкрита ґрунтовно, належним чином обґрунтовано наукову та теоретико-практичну цінність представленої дисертації, що засвідчує високий дослідницький потенціал здобувача.

За своїм змістом дисертаційна робота відповідає дотриманню принципів академічної доброчесності, є результатом самостійних досліджень і не містить елементів фальсифікації, компіляції, плагіату та запозичень. Відсоток оригінального тексту складає, згідно перевірки, 90,93%.

Висновки до розділів та загальні положення дисертаційної роботи Гончарика Р.П. є чітко структурованими, концептуально обґрунтованими та методологічно послідовними. Вони свідчать про високий рівень наукової обізнаності, аналітичної підготовки та професійної кваліфікації здобувача. Сформульовані наукові положення та рекомендації підтверджено ефективною апробацією, практичними впровадженнями й належним застосуванням сучасного інструментарію дослідження.

Основні положення дисертації обговорювалися та отримали позитивну оцінку під час науково-практичних конференцій, наукових семінарів кафедри

архітектури та будівництва Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила», робочих зустрічей та інших заходів за тематикою дослідження.

Практичне значення дисертаційної роботи Гончарика Р.П. полягає у можливості безпосереднього застосування отриманих результатів у сфері архітектурного і містобудівного проектування, зокрема під час розроблення стратегій ревіталізації житлових і промислових районів, реконструкції історичних центрів та впорядкування публічних просторів у пострадянських містах. Запропоновані підходи до просторової інтеграції радянської архітектурної спадщини в сучасне міське середовище мають прикладну цінність для формування політик збереження історико-культурної ідентичності, вдосконалення регламентів зонування та оновлення містобудівної документації.

Розроблені автором методичні рекомендації щодо адаптивного перепрофілювання та контекстуальної інтеграції об'єктів радянської доби можуть бути використані під час планування комплексних реконструкцій житлових мікрорайонів, трансформації занедбаних індустріальних територій та розробки концепцій благоустрою з урахуванням соціальних і екологічних чинників. Особливу цінність становить авторська класифікація просторових конфліктів і запропонована модель їхнього виявлення та візуалізації з використанням GIS-технологій, що може бути впроваджена у роботу органів місцевого самоврядування, містобудівних бюро та аналітичних центрів.

Окремо варто наголосити на можливості використання результатів дослідження в освітньому процесі закладів вищої освіти архітектурно-мистецького профілю. Матеріали дисертації можуть бути інтегровані в навчальні курси з історії архітектури, урбаністики, реконструкції міських територій та архітектурного проектування. Здобуті результати можуть також слугувати основою для тем бакалаврських і магістерських дипломних проєктів.

Фактичне впровадження окремих положень і методичних підходів дослідження відображено в Додатках Г, Д, Е, що засвідчує практичну придатність отриманих результатів.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях.

Здобувач має достатню кількість та належний рівень публікацій, що відповідають вимогам п.8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії». Зокрема, наукові результати дисертації опубліковано у 4 статтях фахових видань України категорії «Б», 5 статтях наукових видань України, 1 статті у науковому періодичному виданні держави країн Європейського Союзу (Республіки Польща) та у 3 тезах доповідей всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій.

Дискусійні положення, зауваження та побажання

Схвально оцінюючи здобутки дисертанта, вважаю за необхідне зауважити наступні дискусійні положення та коментарі до дисертаційної роботи.

1. В анотації та у додатках представлений список публікацій здобувача, але його оформлення не відповідає вимогам МОН України (наказ № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій»), зокрема поділу на такі: в яких опубліковані основні наукові результати дисертації; які засвідчують апробацію матеріалів дисертації; які додатково відображають наукові результати дисертації. Також необхідно зазначити, що наведений список не відображає, які саме наукові статті опубліковано у фахових наукових збірниках, а які увійшли до інших збірників, адже в період 2014-2017 рр. деякі із наведених наукових збірників не входили до переліку фахових видань за спеціальністю 191. Перевірка, що була проведена опонентом, підтвердила наявність чотирьох публікацій у фахових виданнях України, що відповідає вимогам до здобувачів про наявність мінімум трьох публікацій у фахових виданнях (з наведеного автором переліку це пп.1, 7, 9, 10).

2. У наведеному списку публікацій автора є помилки технічного характеру, зокрема не вірно вказана назва збірника (п.4), не відкриваються деякі посилання. Але це стосується публікацій 2014-2016 років, не всі з яких на сьогодні взагалі мають електронний доступ.

3. Автор обрав не звичну для дисертацій спеціальності 191 «Архітектура та містобудування» форму подачі ілюстративного матеріалу. Вся графічна частина дослідження розміщена у додатку А. Хоча слід зауважити, що по тексту дисертації присутні посилання на ілюстративний матеріал. Нумерація цього матеріалу відповідає вимогам до оформлення дисертацій. Але є зауваження до змісту представлених ілюстрацій. Якщо ілюстрації до першого розділу містять змістовний матеріал, що ілюструє історичне становлення міста Івано-Франківськ (колишнього Станіславова), то в ілюстраціях до другого розділу переважно фото забудови радянського періоду. Але другий розділ дисертації несе в собі методичну основу, що звичайно бажано було проілюструвати графічними моделями, структурно-логічними схемами, які б наочно відобразили методичну сутність даного розділу. Таке ж зауваження і до графічного матеріалу третього розділу, в якому заявлено формування принципів розвитку міста та адаптації радянської архітектури в сучасних умовах, частина розділу присвячена методикам збереження та ревіталізації забудови радянського періоду, але в ілюстраціях все це не відображено.

4. Підрозділ 3.1. присвячений формуванню принципів реформування та розвитку міста у нових соціокультурних і просторових умовах. Можна констатувати, що ці принципи сформовано у даному підрозділі, хоча виклад

матеріалу має описовий характер і бажано було виділити по тексту саме ці принципи. Підрозділ 3.2. присвячений формуванню загальних принципів адаптації радянської архітектурної спадщини. В цьому підрозділі відбулася термінологічна плутанина, адже принципи, які тут чітко сформовані, названі автором прийомами, методами, підходами.

5. Також у підрозділі 3.2. наведено низку методик збереження та ревіталізації забудови радянського періоду. Але вони мають більше описовий характер, і в такому вигляді більш доречним здається їх розміщення у другому розділі, адже в третій розділ дослідження бажано вносити конкретні рекомендації для досягнення науково-практичного результату.

6. У роботі частково бракує кількісної оцінки масштабів забудови (наприклад, площ житлових масивів, щільності забудови, обсягів знесення), що могло б підсилити аналітичну частину.

7. У загальних висновках дослідження присутній текст опису змістовної складової розділів дослідження, який не відображає конкретних результатів роботи. Бажано було більш конкретно і стисло сформулювати висновки по роботі.

Однак, вищевказані зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Висновок про відповідність дисертації вимогам МОН України.

Дисертаційне дослідження Гончарика Р.П. «Архітектурно-просторові зміни Івано-Франківська в радянський період» є завершеною науковою працею, має наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Робота викладена доступною і технічно грамотною мовою, її оформлення відповідає вимогам МОН України (наказ № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій»), окрім окресленого у зауваженні п.1 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», (постанова КМУ № 44 від 12.01.2022), а її автор Гончарик Роман Петрович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 191 Архітектура та містобудування.

Офіційний опонент,
доктор архітектури, професор,
завідувач кафедри теорії архітектури
і архітектурного проектування
Київського національного університету
будівництва і архітектури

Підпис *Гованська Г.Л.*
З А С В І Д Ч У

Начальник відділу

Ковальська Г.Л.